

Akebäck kyrka

- en presentation

Välkommen till Akebäcks kyrka

Ett kyrkorum är inte ett vanligt rum. Ett kyrkorum är ett rum för mötet mellan Gud och människa, mellan jord och himmel, vardagligt och heligt. Det är även ett rum där vi får tid att möta varandra och bygga gemenskap.

Varje rum som vi vill använda för detta speciella möte behöver få invigas för att bli ett avskilt, det vill säga speciellt, rum.

Invigningen går till så att biskopen stöter på kyrkporten tre gånger med sin kråkla sedan går alla församlade in. Därefter tas kyrkorummet åter i bruk genom läsning av Guds ord, bön och nattvardsfirande. På detta sätt avskiljs rummet som en särskild plats för tillbedjan och lovsång, en helig plats, ett fredat rum och ett himmelrikets tecken.

Akebäcks kyrka har stått på sin plats i mer än åttahundra år och oräkneliga möten har skett här. Här har många tagit ett sista farväl av en kär och älskad vän. Livets under har firats i dop av många små barn och otaliga par har vågat tilliten och sagt ja till varandra och vigts till äktenskap. Utöver begravningar, dop och vigslar så har förstås även oändligt många gudstjänster firats här då kyrkan fyllts av bön och sång och orgeltoner. Det har satt spår i kyrkorummets form, möblering och utsmyckning. Altaret utgör dess centrum vid vilket vi under mässan får möta Gud i nattvardens bröd och vin.

Efter den genomgående renovering som utförts på Akeback kyrka så får vi på nytt inviga rummet så att det kan fortsätta att vara en mötesplats mellan människa och Gud. I lång tid framöver kan vi förvänta oss att generation efter generation fortsätter att möta varandra och Gud i kyrkans rum.

Varmt välkomna till återinvigningen av Akebäcks kyrka första advent 2019 kl 16.00

Med önskan om Guds välsignelse och allt gott,

Kyrkoherde Pernilla Cramnell

Om Akebäcks socken

Akebäck är Gotlands minsta socken till ytan och med drygt 90 boende. Här finns flera föreningar.

Akebäck är en vital socken med en varierad åldersammansättning. Allt från nyfödda till pensionerade sockenbor samlas i vår gamla skola, som blivit socknens samlingspunkt. Den är byggd på 1890-talet men skolverksamheten lades ner 1947. Det finns även en äldre skolmästarbostad som är ett museum idag. I den ryms en skolsal i ena delen och en fungerande vedeldad bakugn i den andra delen.

I hembygdsföreningens regi men med församlingen som samarbetspart genomförs varje år en fest eller en utflykt för medlemmarna i hembygdsföreningen och församlingen. Allt till Botairs ära. Botair som var den första kyrkobyggaren på Gotland och som kanske finns avbildad på Akebäck kyrka.

Hembygdsföreningen arrangerar även valborgsmässoeld och förvaltar Lillys ladugård, ett korsvirkeshus.

Längs med Akebäcksvägen, från Follingboväg i norr till Härardseken i Vall i söder och upp till bron på Vellarvevägen mot Roma, sträcker sig Akebäcks fiberförening. En ekonomisk förening som förvaltar och driver fiber-nätet. Medlem i föreningen är de hushåll som installerat fiber.

Akebäcks äldsta förening är Fruntimmersföreningen som bildades 1862. Alla kvinnor som bor längs med Akebäcksvägen eller har en koppling till Akebäck kan vara medlemmar. Föreningen genomför studiebesök, föreläsningar, kaffikalas och en välbesökt Marknad/loppis varje år.

Akebäck är en del av Romaslättens bördiga jordbruksmark, har frodiga potatisåkrar och grönsaksodlingar. Det finns gårdar med ulliga lamm och stora nötdjur. En del driver hästgård och det finns flera hundägare.

Vid Glammunds i Akebäck finns ett grönskande änge beläget precis vid vår gamla skola och en skvalande bäck finns vid skogens kant söderut mot Suderbys.

Akebäck har tre väderkvarnar varav en är restaurerad.

Akebäck är rikt på många sätt utan att mäta det monetärt: i sammanhållningen mellan sockenborna, i vår underbara varierande natur med skog och mark, i en upphittad silverskatt från 1000-talet och i en brunn med källvatten.

Akebäcks Församlingsråd genom Louise Eriksson

Det gamla sockenmagasinet är byggt i skiftesverksteknik.

Bildstenen påträffades i långhusets murverk då sakristian byggdes.

I tornets västra sida finns ett ursprungligt korsformat fönster, vilket var ett cisterciensiskt kännetecken.

Byggnadshistoria och exteriör

Akeböck kyrka tillhör en av de sjutton bevarade absidkyrkorna på Gotland och är helt byggd i romansk stil. Det absidförsedda koret och långhuset tycks ha byggts i en etapp under 1100-hundratalets senare hälft. Den gemensamma sockelprofilen med smal skråfas talar för detta antagande. Enligt en uppgift i Visby domkyrkas inventarium 1585 är kyrkan invigd år 1149. Vid 1200-talets mitt uppförs tornet varvid sockeln får en betydligt bredare skråfas och höjd, vilken därmed markerar en senare byggnadsfas.

Vid korportalen finns en 1100-talsrelief föreställande en på rygg liggande man med en hammare. En gammal tradition gör gällande att det är en minnessten över en man som omkom när kyrkan byggdes. En annan teori menar att stenen är felvänd och skulle ha placerats på andra sidan av portalen. Reliefen skulle då visa en framåtlutad man som hugger ett stenblock.

Kyrkan har ytterligare två romanska portaler. En portal återfinns igenmurad i tornets norra mur. Den har troligen fungerat som långhusportal innan tornbygget.

Mannen med hammaren har gett upphov till många spekulationer.

Huvudingången finns nu i tornets södra mur. Denna rundbågiga portal har en treuddig överdel (trifolieformat tympanon). Dörren har medeltida beslag. I tornets västra sida finns ett ursprungligt korsformat fönster, vilket var ett cisterciensiskt kännetecken. Klostret i Roma låg ju nära. I tornet finns vidare två gluggar med huggna omfattningar, en rund på västsidan och en rektangulär på sydsidan. Alla övriga fönster är under senare tid förstörade och har därmed förlorat sina fint huggna omfattningar. Tornet har dubbla ljudgluggar i varje väderstreck, försedda med mittkolonetter. I ljudgluggarnas bågar har tegelsten varvats växelvis med kalksten i dekorativt syfte. Tornspiran byggdes eller ombyggdes 1758. Kyrkan är vitputsad och försedd med fint huggna hörnkedjor. Långhustaket har under senare tid fått en brantare resning än den ursprungliga. Yttertaken är täckta av ett faltak, absiden av kopparplåt. Vid kyrkans renovering 1931–32 uppfördes sakristian på kyrkans norra sida varvid en tre meter hög bildsten, som varit inmurad i kyrkans norra yttermur, framtog. Den står nu uppställd framför det gamla sockenmagasinet, som är byggt i skiftesverksteknik.

Interiör och inventarier

Absiden har hjälmvalv. I korets tunnvalv finns tre s.k. ljudkrukor av lergods inmurade för att förbättra akustiken. Långhuset har ett platt trätak, dekorerat med akantusslingor och med ett cirkulärt mittfält, där en öppen himmel återges. Tornrummet har kryssvalv och utgör en förlängning av det gamla långhuset. I portalens

östra smyg finns en vigvattenskål inmurad, vilken gjorts om till en fattigbössa och därvid blivit försedd med ett gångjärnförsett lock av furu. Följande uppmaning gives: "GIFUER THEN FATIGA, ANNO 1739".

Fattigbössan.

Kyrkans interiör präglas av inredningen från 1600–1700-talen. I koret står det murade medeltida altaret med altarskiva, som på sedvanligt vis är märkt med fem kors. I altaret finns spår av en relikgömma. På altaret står en altaruppsats från 1600-talet av bemålat trä. I dess mittfält finns ett krucifix från 1400-talet info-
gat. Altaruppsatsens överdel bärs upp av två marmorerade kolonetter. Altaruppsatsens sidor är dekorerade med stiliserade och figursågade drakar i rött. Även altarskrankets gröngrå dockor från 1700-talet är figursågade. Uppgången till predikstolen leder genom en upptagen öppning i korväggen. Predikstolens korg är enkelt smyckad med listverk kring släta speglar. Ljudtaket har liknande

enkla lister, en silvermålad duva hänger under taket. Predikstolen, sannolikt från 1600-talet, målades 1743 i mörk rödbrun färg, övermålades 1840 och restaurerades 1973 av Erik Olsson, Sanda. De slutna kyrkbänkarna är tillkomna under tidigt 1700-tal. I dörrarnas släta speglar finns målade akantusslingor i grönt och rött på ljusgul botten med blå ram. Längs hela södra långhusväggen löper en bräda med snidade hängare för männens hattar. Männen satt vid denna tid på den södra sidan och kvinnorna på den norra.

Av kyrkans ljuskronor kan två särskilt uppmärksammas. I koret hänger en fyrarmad ljuskrona från 1500-talet. Denna kröns upptill av ett sittande lejon och nedtill avslutas den med ett lejonhuvud, som håller en ring i munnen. I långhusplafondens mitt hänger en sextonarmars ljuskrona fördelade i två kransar med musselformade ljusskålar och vid varje ljus en stor blomformad reflektor. Ljuskronan skänktes 3 november 1850 av snickarmästaren Johan Pettersson på dagen 44 år sedan han ”för första gången såg dagens ljus” i nämnda församling av ”tacksamhet till försynen, som i främmande land skyddat och ledsagat honom under 14 års frånvaro från fäderneslandet”.

Kyrkans äldsta inventarium är dopfunten, troligen från 1200-talets mitt och tillhör musselcuppornas grupp. Funten har en sextonsidig musselcuppa, ornerade med nedsänkta bladformiga fält och ovanför dessa en diamantstav utmed kanten.

Orgelverket byggdes 1959 av Andreas Thulesius.

Två klockor hänger i tornet. Den äldre omgöts i Stockholm 1830. Den yngre har följande inskription: ” Kommen till mig i alla som arbeten och ären betungade så skall jag giva eder ro. Skänktes 1993 till minne av läkaren och kyrkvärden Sverker Johannes Endrell av Far och Mor.”

Bernt Andersson

Styrelseledamot, Gotlands Kyrkohistoriska Sällskap

Tryckta källor

Efraim Lundmark, 1931: Sveriges kyrkor, Gotland 1:5.

Johnny Roosvall 1950: Den gotländske ciceronen.

Erland Lagerlöf, Gunnar Svanström, 1966: Gotlands kyrkor.

Jonson, Sjöstrand, af Geijerstam, 2013: Änglar & Drakar.

Gottberg, Fagerlund, Karlsson, 1997: Inventering av inventarierna i Akebäck kyrka. Del 1 och Del 2

Birte Andersen, 2014: Gotlands kirker.

Vad har restaurerats?

Restaureringen påbörjades i mars och avslutades för Samfälligheten Gotlands kyrkor i november 2019. För församlingen återstår en del arbete med textilier och andra lösa inventarier.

Vid en första anblick kan det kanske vara svårt att se vad som har gjorts. Den största skillnaden är att huvudentrén, långhusets sydportal, på utsidan har försetts med sluttande mark utvändigt och sluttande golv invändigt för att jämna ut nivåskillnaderna. Samtidigt åtgärdades golvet som sviktade betänkligt vilket misstänktes vara röta.

Utvändigt har fasaderna putslagats och takavvattningen förbättrats. Det senare var en stor orsak till skadorna på putsen. På stora delar av kyrkan finns en ålderdomlig fet puts (som innehåller mycket kalk i förhållande till ballasten sand)

Bänkinredningen och predikstolens måleri har konserverats.

som utgjort förlaga för de lagningar som gjorts. Sockelns fogar har delvis bytts ut från det skadliga cementbruket till en blandning av gotlandskalk och ölandskalk. Ölandskalken har hydrauliska egenskaper som gör att den tål fukt bättre än Gotlandskalken.

Taket med akantusslingor har konserverats.

På både inredningen och muralmålningarna fanns fuktrelaterade skador. Dessa har nu konserverats och rengjorts, innertaket av trä har rengjorts med en sorts svamp som egentligen används för att rengöra efter brand. Både predikstol och altaruppsats hade 1973 målats med en genomskinlig lackfärg som mörknat betydligt, den har tagits bort och fram träder vackra moln och marmoreringar.

Kyrkan värmdes tidigare upp av fossil olja, nu har man möjliggjort användning av biobränsle, typ RME.

Rör och radiatorer invändigt i kyrkan har bytts ut för att motsvara de krav vi har på både bevarande och komfort.

Akeback kyrka var en av mycket få, kanske den enda kyrkan som i kyrkorummet saknade elektrisk belysning. Nu finns det spotlights i triumfbågen. Ännu i denna skrivande stund är det oklart vad och om det blir elektrisk belysningen i långhuset.

Rebecka Svensson, stiftsantikvarie, Visby stift.

Samfälligheten Gotlands kyrkor

Samfälligheten Gotlands kyrkor bildades 1984 av samtliga församlingar på Gotland med uppgift att vårda och underhålla Gotlands 92 medeltida kyrkobyggnader samt Visborgskyrkan i Visby.

Samfällighetens ansvar är av ekonomisk art samt att planera och genomföra de åtgärder som ska utföras och de enskilda församlingarna/pastoraten svarar för tillsyn och omvårdnad om den egna kyrkan.

Samfälligheten ansvarar för själva kyrkobyggnaderna och församlingarna ansvarar för kyrkogårdarna och inventarierna.

Alla restaureringar sker, efter tillstånd från Länsstyrelsen, i dialog med respektive församling, och under medverkan av en antikvarisk konsult.

Projektering av restaureringsarbetena för Akebäckes kyrka utfördes år 2016. Förtroendevalda och personal från församlingen och samfälligheten deltog tillsammans med yrkesfolk av olika kategorier. På samma sätt har sedan byggmötena genomförts med representanter för alla berörda.

Restaureringskostnaderna inklusive projektering uppgår till cirka 4 miljoner kronor.

Huvudsaklig finansiering:

-En del av den kyrkoavgift som betalas av alla Gotlands kyrkotillhöriga går till kyrkunderhållet.

-Kyrkoantikvarisk ersättning, en statlig ersättning för förvaltning av det kyrkliga kulturarvet.

-Kyrkunderhållsbidrag, ett inomkyrkligt utjämningsystem som kan erhållas för underhåll av kyrkobyggnader och fast inredning.

Ingegerd Paulin, Samfälligheten Gotlands kyrkor

Gotlands Kyrkohistoriska Sällskap

Kyrkolivet på Gotland vilar på ett rikt arv. Gotlands kyrkohistoriska sällskap ser som sin uppgift att bevara och sprida ökad kunskap om detta arv. Det historiska perspektivet bidrar till att öka förståelsen för de förutsättningar och traditioner vi lever med i kyrkan på Gotland idag, det som också är vår grund för att bygga vidare mot framtiden.

Sällskapet inbjuder till föreläsningar och har sedan starten 2009 publicerat flera böcker. Den senaste Peter Gotlänning och Kristi brud skildrar omfattande förhållanden mellan den gotländska dominikanmunken Petrus de Dacia och hans stora kärlek Kristina av Stommeln – ett resultat av mångårig forskning av professor emeritus Nils Blomkvist, Visby. Bok nr 8 i skriftserien Deras händers verk ges ut i slutet av detta år. Ämnet är de kyrkliga sällskapernas betydelse och historia sammanställd av Wiveka Schwartz, som under lång tid har samlat information om detta.

En viktig uppgift för det kyrkohistoriska sällskapet är också att värna om våra kyrkobyggnader – synliga tecken på det andliga kulturarvet och unika mötesplatser för kristen tro och tradition i vår egen tid. Arvet som vi ska lämna över till kommande generationer. Samfälligheten Gotlands kyrkor – ensam i sitt slag i landet – har under många år tagit ansvar för att kyrkorna bevaras som levande gudstjänstrum.

I takt med samfällighetens arbete anknyter Gotlands kyrkohistoriska sällskap med en kort presentation av den nyrenoverade kyrkan. Det är också en hälsning till alla i församlingen med en stående inbjudan att söka sig till kyrkan för stillhet i ensamhet eller i gudstjänstens gemenskap. I denna Sällskapets skriftserie har hittills Björke, Lärbro, Vall, Ganthem, Sanda och Stenkyrka kyrkor presenterats.

Så blir du medlem i Gotlands kyrkohistoriska sällskap: Årsavgiften för enskilda medlemmar är 150 kr. Sätt in avgiften på sällskapets bg 618-2232 och ange ”Årsavgift 2019 - 2020” samt namn, adress och e-postadress.

Ragnar Svenserud, ordförande Gotlands kyrkohistoriska sällskap

Foldern är framtagen inför återöppnandet av Akebäcks kyrka den första advent 2019, genom ett samarbete mellan Gotlands kyrkohistoriska sällskap, Samfälligheten Gotlands kyrkor, Sensus på Gotland, Visby stift, Akebäcks socken och Romaklostets pastorat.

Fotona är tagna av Lars Bäckman och Rebecka Svensson.

Layouten är gjord av Lars Bäckman.

Svenska kyrkan

ROMAKLOSTERS PASTORAT